

GEOCHEMICKÉ HODNOTENIE KONTAMINÁCIE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA V OBLASTI OPUSTENÉHO Hg LOŽISKA MERNÍK (VÝCHODNÉ SLOVENSKO)

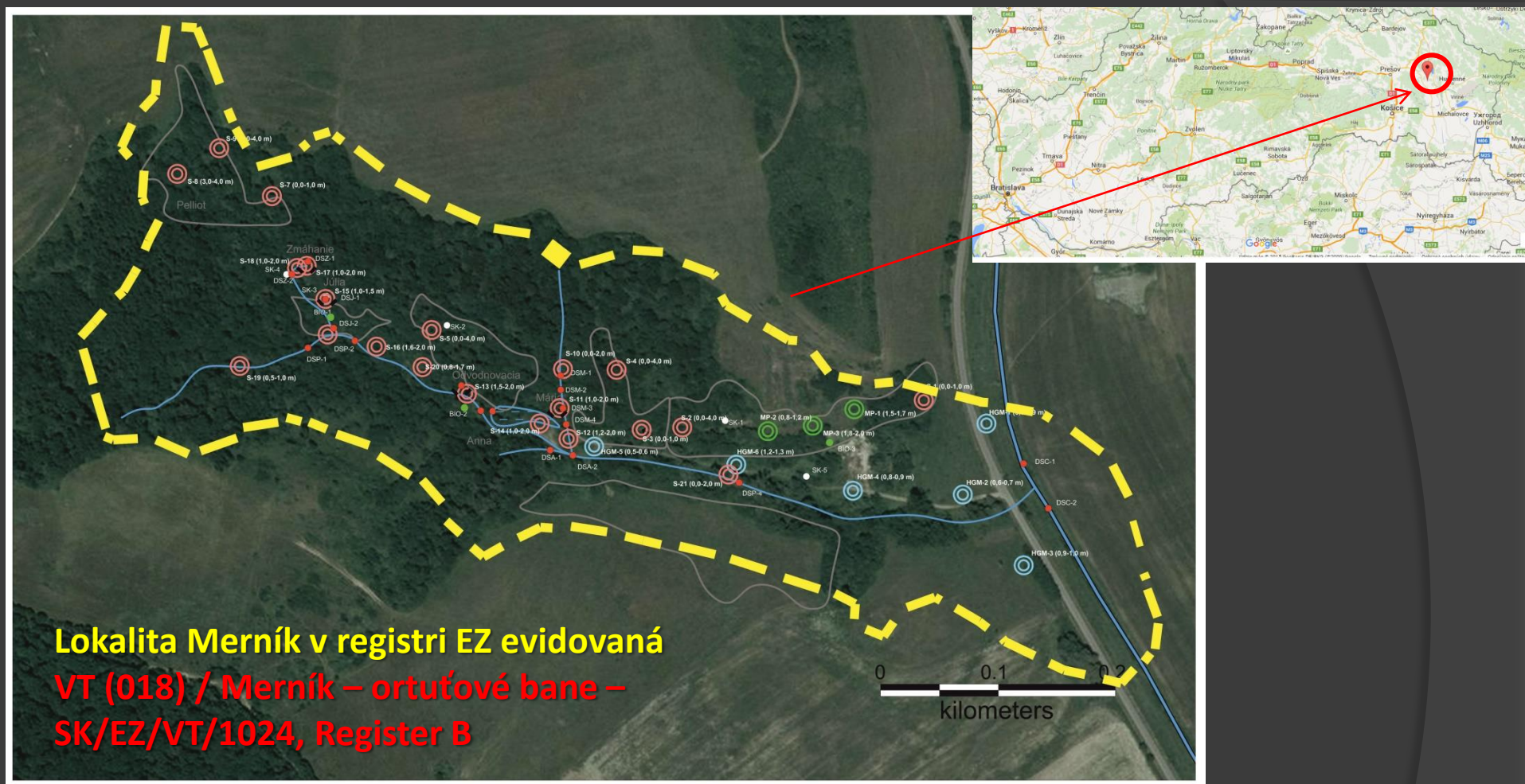
Ľubomír JURKOVIČ, Tatsiana KULIKOVA, Peter ŠOTTNÍK,
Peter SEKULA, Katarína PEŤKOVÁ
Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta

Juraj KOTÚČ
Environcentrum s.r.o. Košice

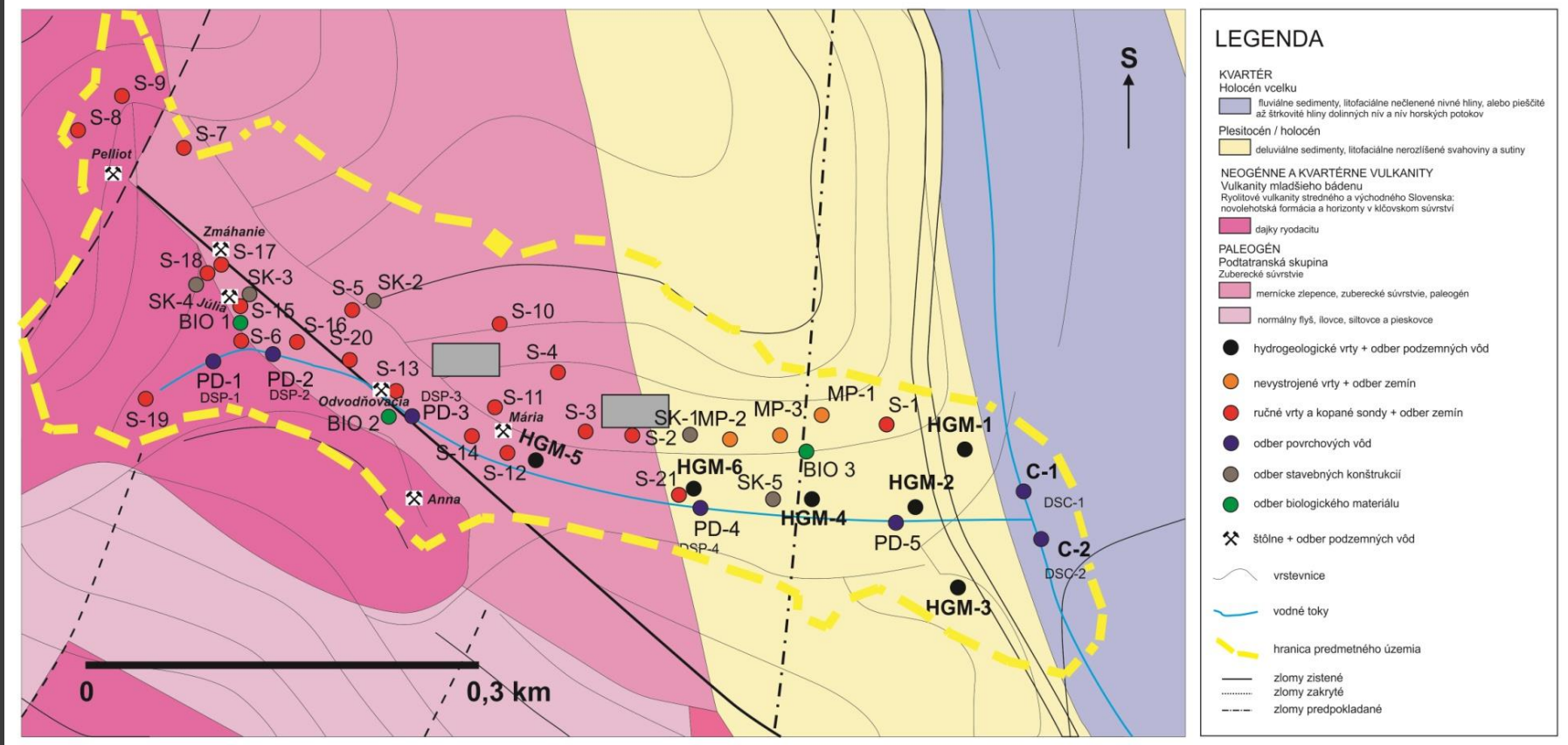
Bronislava VOLEKOVÁ
SNM - Prírodovedné múzeum, Bratislava

Opustené Hg ložisko Merník je situované v Prešovskom kraji (okr. Vranov n/Topľou), od obce Merník vzdialené asi 1,3 km JZ, je situované na konci údolia „Potkania debra“.

Ložisko je známe od konca 17. storočia, najintenzívnejšia exploatacia ložiska prebiehala od r. 1923 s maximálnou ťažbou v rokoch 1935 – 36 (32 t kovu). Z dôvodu vyčerpania zásob došlo v roku 1937 k definitívnemu zastaveniu prevádzky a v roku 1940 k zatopeniu bane.

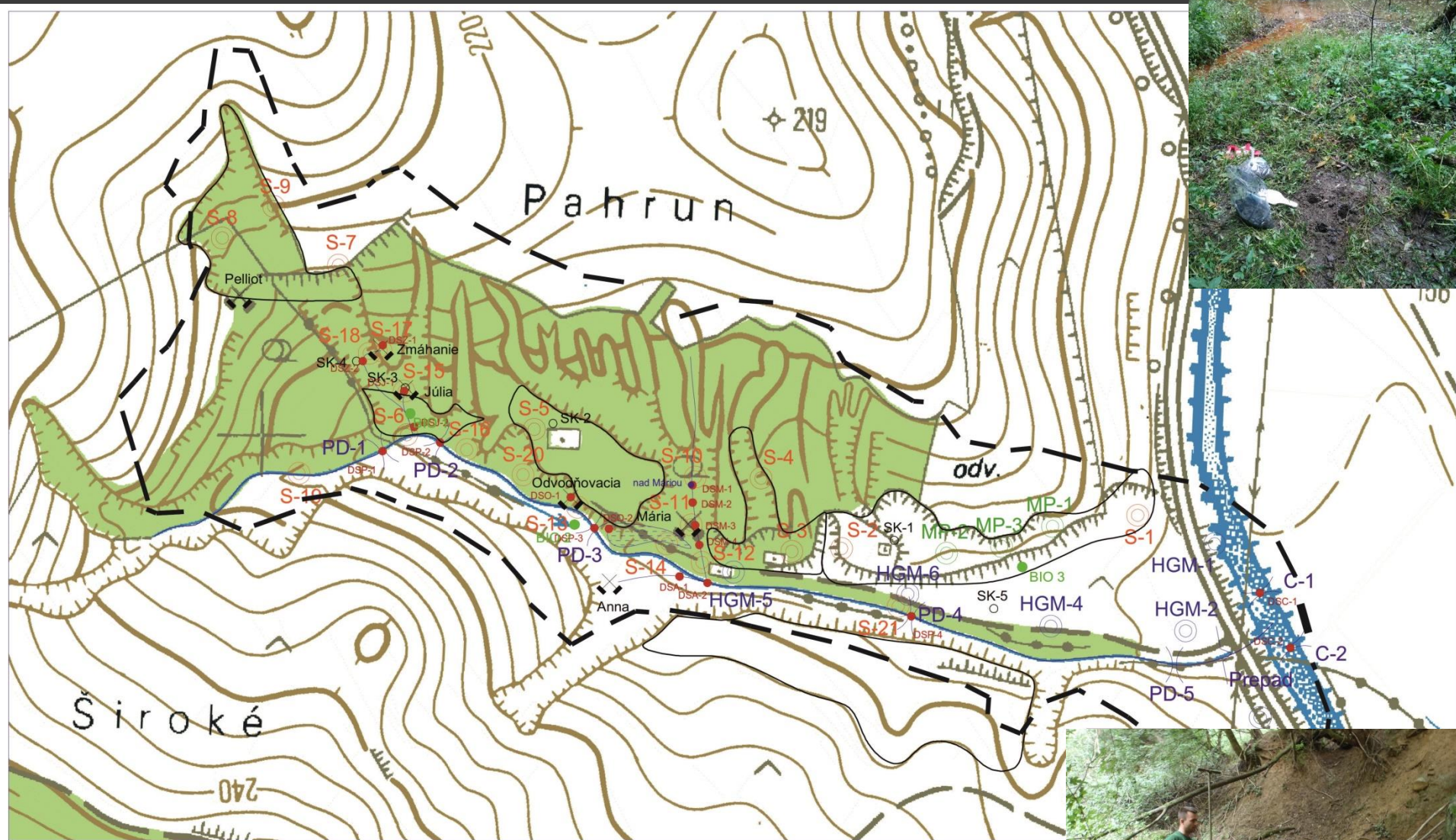

Mernické rudné pole leží na JJZ okraji vnútrokarpatského paleogénu, na močaransko-topľanskom zlomovom systéme a je súčasťou rudného rajónu Slanských vrchov.

Ortuťová mineralizácia je vyvinutá v ryodacitoch postihnutých argilitizáciou a má žilnikovo-impregnačný charakter. Telesá ryodacitov sú prítomné v ílovcovom a sporadicky v zlepencovom prostredí. Rudné telesá sú viazané na ryodacitové telesá (hrúbka 15 -25 m, hrúbka bilančného zrudnenia 0,9-7,3 m).

Hlavným nositeľom zrudnenia je rumelka. Tvorí jemné až submikroskopické zrnká v intergranulároch ryodacitov alebo v tmeli zlepencov a pieskovcov (+ markazit, ílové a organické minerály). Rumelka v žilkách má hrubší kryštalický vývoj (+ dolomit, kalcit, chalcedón, pyrit, markazit, organické minerály).

Lokalizácia odberových miest

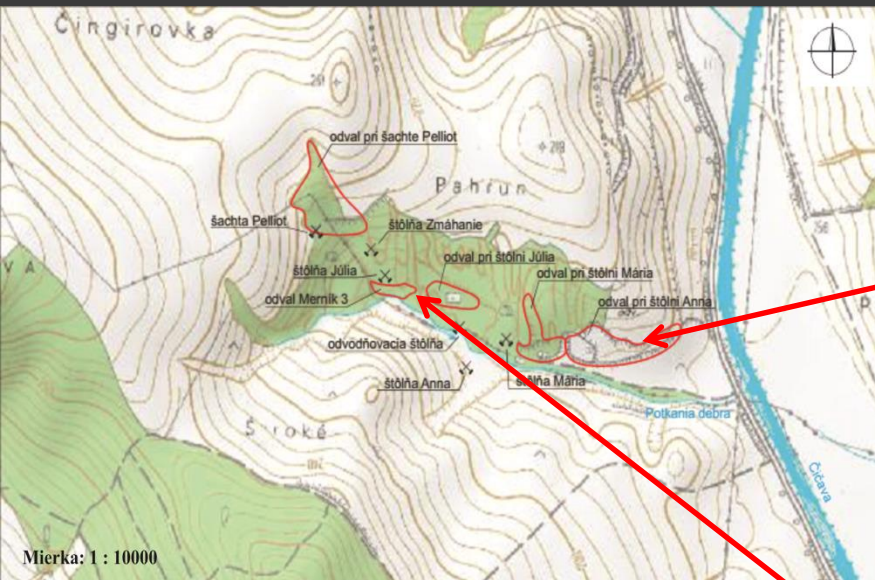

21 KOPANÝCH SOND - ZEMINY
3 NEVYSTROJENÉ VRTY
6 HYDROGEOLOGICKÝCH VRTOV

10 MONITOROVACÍCH BODOV
- POVRCHOVÉ VODY A RIEČNE SEDIMENTY
5 VÝTOK ZO ŠTÔLNÍ

voľne deponované ťažobné odpady na odvaloch

štôľňa Mária a odval pri štôľni (ø výška odvalu 35 m, plocha 32000 m²)

Pelliot šachta a odval pri šachte (ø výška odvalu 10 m, plocha 8000 m²)

štôľňa Zmáhanie

Júlia štôľňa (cca 2500 m chodieb) a odval pri štôľni (ø výška odvalu 5 m, plocha 2000 m²)

Odvodňovacia štôľňa a odval

štôľňa Anna a odval pri štôľni (ø výška odvalu 35 m, plocha 30 000 m²)

odval Merník 3 (ø výška 1 m, plocha 1000 m²).

GEOLOGICKÉ OSOBITOSTI LOKALITY MERNÍK

TVORBA OKROV

Zvýšené obsahy $Fe_{\text{celk.}}$ a Fe vo forme pevných/koloidných fáz (Fe-oxyhydroxidy) vo vodách zo štôlní, spôsobujú precipitáciu Fe-okrov v priľahlých terénnych depresiách. Fe-okre môžu predstavovať transportné médium pre kontaminanty (Hg, Sb). Obsahy Fe vo vodách prekračujú MH cca 10x (Fe_{max} vo výtoku štôlnie „Júlia“ 20,2 mg/l).

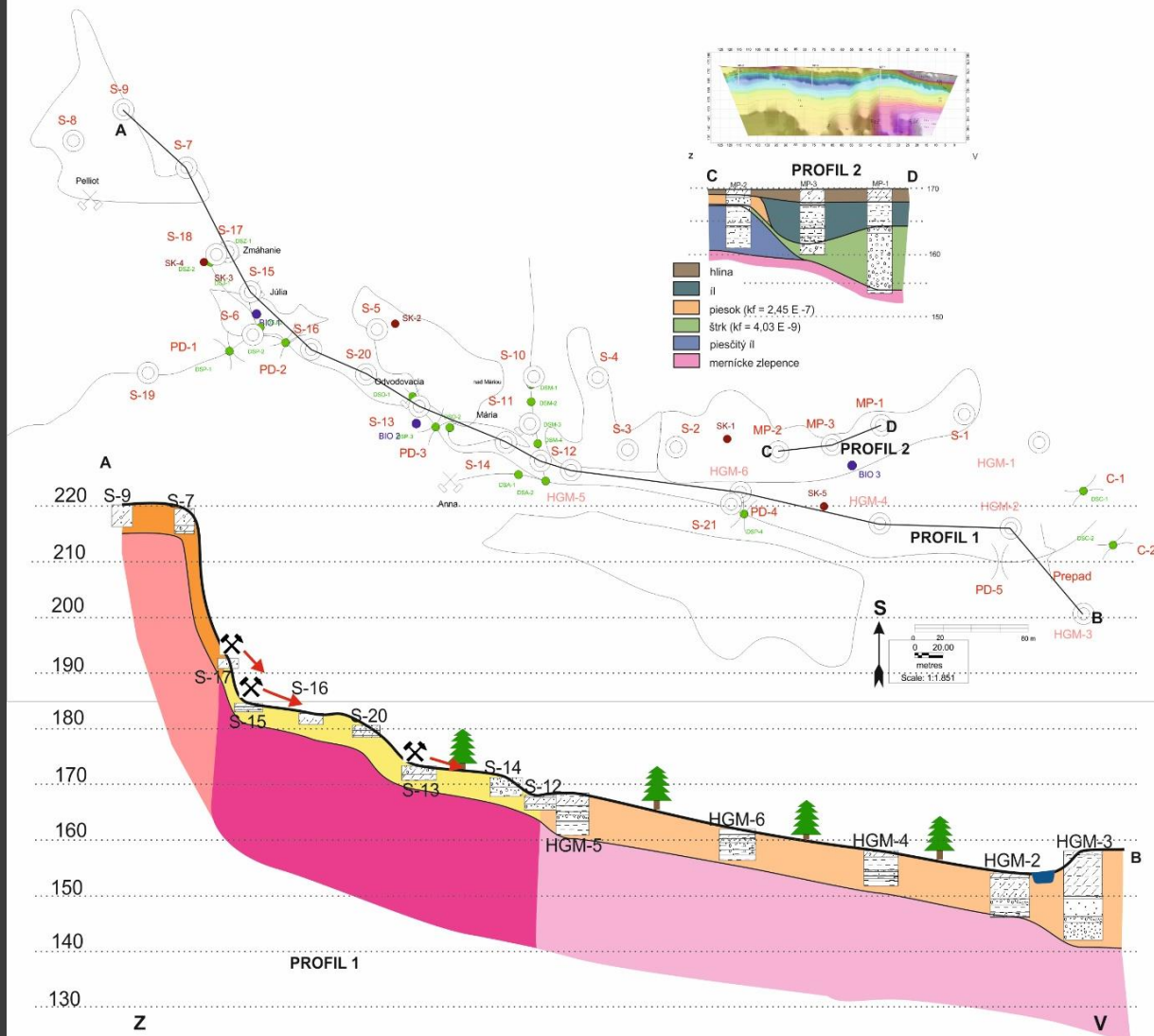

„SERPENTINICKÉ PÔDY“

Vysoké obsahy Ni v zeminách EZ Merník majú geogénny pôvod a sú dané zvetrávaním substrátov zubereckého súvrstvia s podielom ultrabázických hornín (mernické zlepenca s Ni-Co mineralizáciou obliakov ultrabázik mernického zlepenca). Ich zvetrávaním vznikajú tzv „serpentinické pôdy“, ktoré sú typické vysokými obsahmi Ni a Cr v širokej oblasti flyšového pásma s výskytom zubereckého súvrstvia a šambrónskej zóny.

Situačný model lokality EZ Merník - ortuťové bane

Ukazovateľ	Hodnota
Hrúbka nenasýtenej zóny [m]	3,48
Hrúbka nasýtenej zóny [m]	5,7
i - hydraulický gradient [-]	0,0923
k - koeficient filtrácie [$m \cdot s^{-1}$]	5,06E-09
ρ - objemová hmotnosť horniny	1,593
ρ_d - objemová hmotnosť horniny	1,692

- litofaciálne nerozlíšené svahové sedimenty - hliny, piesky úlomky hornín
- nesúvislý kvartérny pokryv na neovulkanitoch
- nesúvislý kvartérny pokryv na sedimentoch vnútrokarpatského paleogénu
- mernické zlepence - paleogén, podtatranská skupina, zuberecké súvrstvie
- dajky ryodacitu - neogén a kvartérne vulkanity, vulkanity mladšieho bádenu, ryolitové vulkanity stredného a východného Slovenska, novolehotská formácia a horizonty v kličovskom súvrství
- normálny flyš, ílovec, siltovce a pieskovce - paleogén, podtatranská skupina, zuberecké súvrstvie
- výtoky banských vôd zo štôlní

Model hydroizohýps (s krokom 2 m) na lokalite Merník v oblasti ohraničenej hydrogeologickými vrtmi HGM-5 a HGM-3 v smere Z-V s vyznačeným smerom prúdenia podzemných vôd

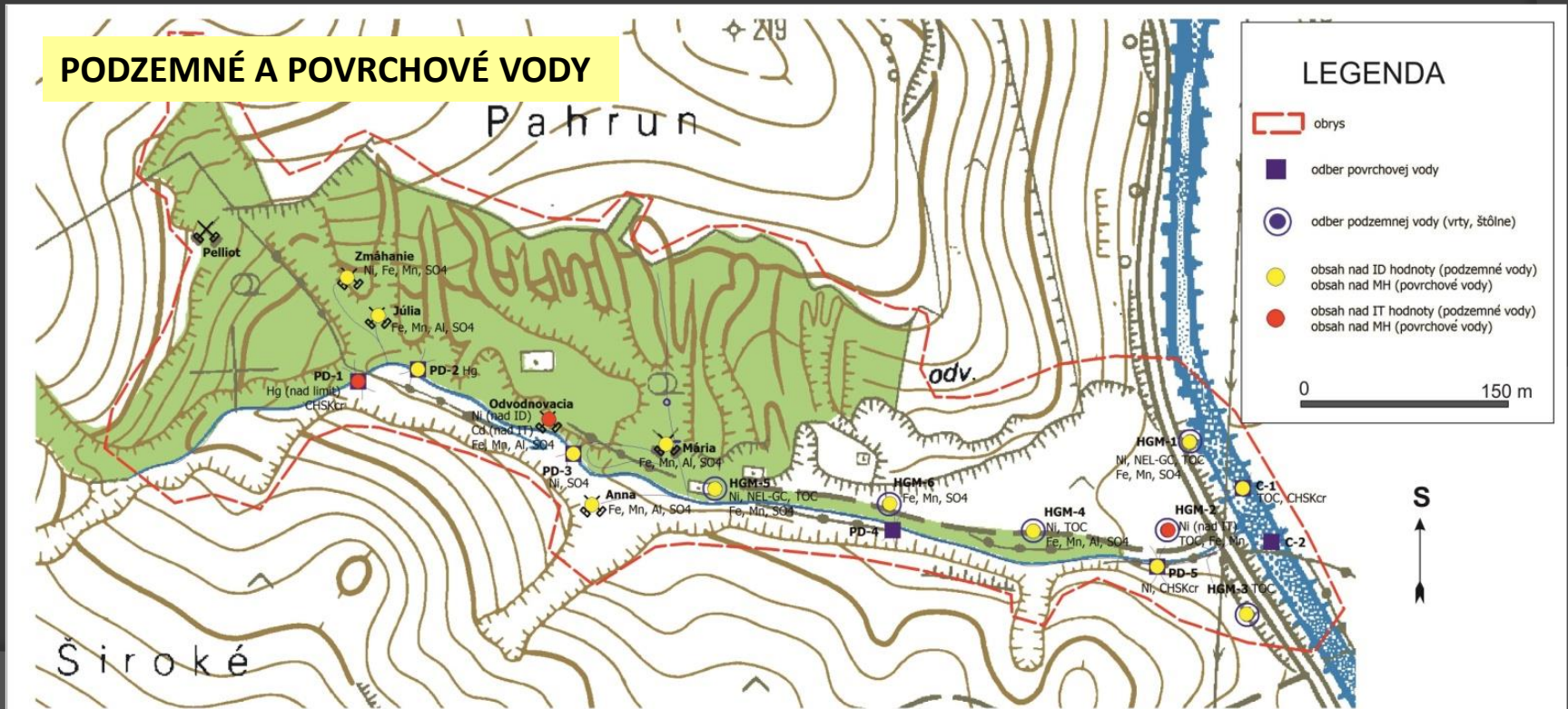
DISTRIBUCIA KONTAMINANTOV V ZLOZKACH ZIVOTNEHO PROSTREDIA

BANSKÉ A PODZEMNÉ VODY

výtoky štôlní - prekročenia ID hodnôt pre Ni ($Ni_{max} = 141 \mu\text{g/l}$ štôlna „Zmáhanie“) - obsahy Ni sú geologicky podmienené. Obsahy Hg pod úroveň ID_{Hg} = $2 \mu\text{g/l}$ (Hg_{max} HGM-1 = $0,66 \mu\text{g/l}$)

Podzemné vody (HG vrty) - prekročenie ID úrovne pre Ni (101 až $169,7 \mu\text{g/l}$), Ni_{max} vo vrte HGM-2 - $344 \mu\text{g/l}$. Rizikový kontaminant Hg bol zaznamenaný len zriedkavo (obsahy pod hodnotou ID_{Hg} = $2 \mu\text{g/l}$), vysoké obsahy Fe (max 18mg/l) a sírany ($832,3 \text{mg/l}$).

Typický charakter banských vôd - parametre sírany, Mn a $Fe_{celk.}$. V prípade vôd zo štôlní prekročenie MH pre $Fe_{celk.}$, Mn, sírany (250mg/l - s priem. obsahom 604mg/l ,)

DISTRIBUCIA KONTAMINANTOV V ZLOZKACH ZIVOTNEHO PROSTREDIA

POVRCHOVÉ VODY

- podľa prílohy č. 1 NV SR č. 269/2010 Z.z. (požiadavky na kvalitu povrchovej vody)

Nadlimitné hodnoty pre povrchové vody pri parametroch Hg , Ni, sírany, TOC, CHSK_{Cr}

Ni_{max} = 107 µg/l (MH_{Ni} = 20 µg.l⁻¹)

parameter Hg - hraničná hodnota v povrchových vodách = 0,57 µg/l

limitná hodnota NV č. 269/2010 Z.z (NPK_{Hg} = 0,07 µg/l) + požadovaná koncentrácia pre prislúchajúci vodný útvar povrchovej vody (SK B0094 – Čičava = hodnota 0,5 µg/l)

Stanovené obsahy **Hg** v rozsahu **0,47 – 0,7 µg/l** (max. vo vzorke PD-1)

⇒situácia znečistenia povrchových vôd : pri drenáži materiálu odvalov zrážkovými vodami dochádza ku čiastočnému uvoľňovaniu spomínaných kontaminantov (Hg, Ni) do povrchových vôd, druhým zdrojom kontaminantov v povrchových vodách potoka Potkania debra sú výtoky banských vôd zo štôlní.

⇒povrchové vody doliny sú znečistené ortuťou v profile predmetného územia

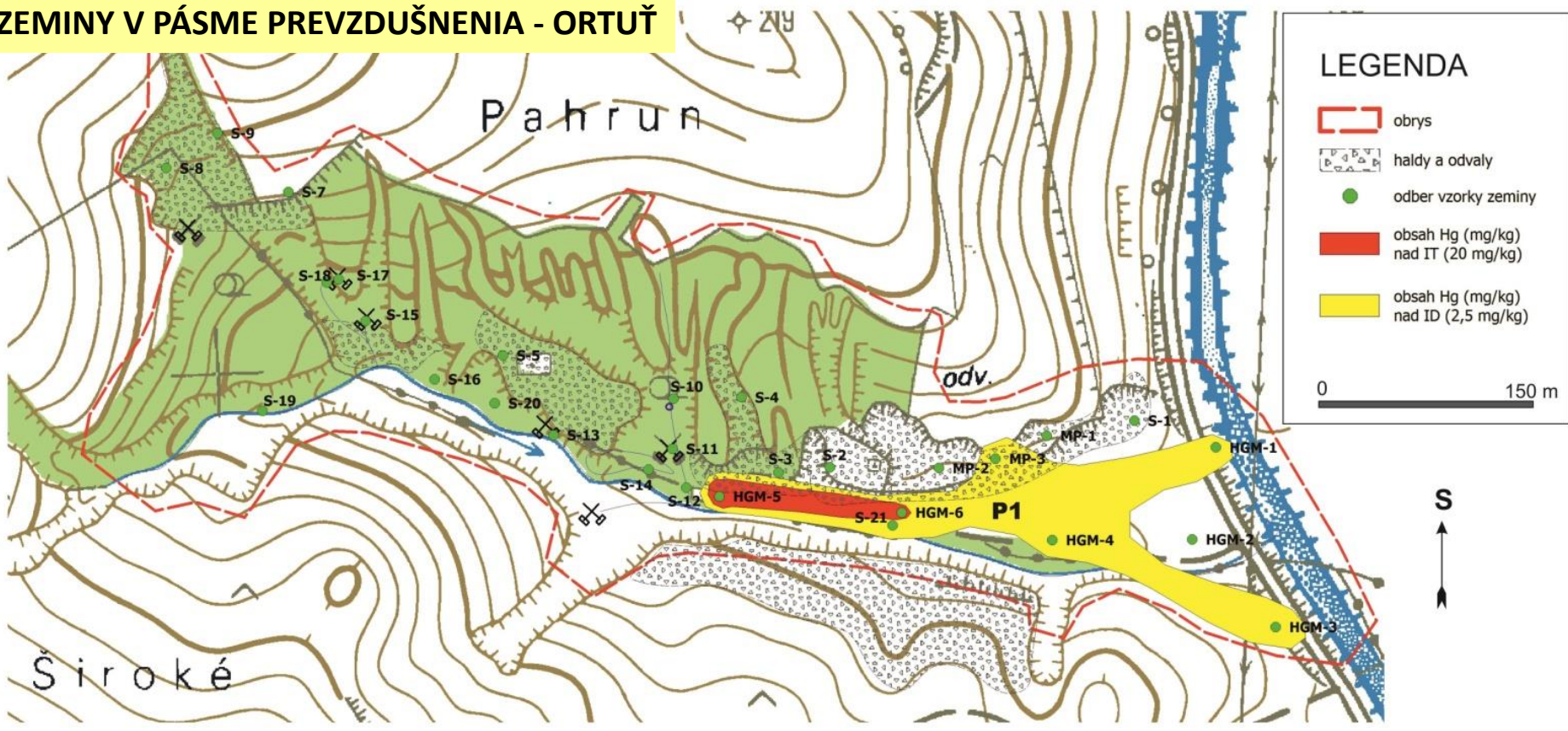
⇒zvýšenú hodnotu Hg sme zaznamenali aj v potoku Čičava v odbernom mieste C-1 (0,47 µg/l), ktoré je nad sútokom s potokom Potkania debra. Uvedené zistenie poukazuje na zdroj Hg v zeminách v oblasti severne od predmetnej oblasti.

DISTRIBUCIA KONTAMINANTOV V ZLOZKACH ZIVOTNEHO PROSTREDIA

PÔDY A ZEMINY

V prípade Hg boli prekročené hodnoty IT limitu ($IT_{Hg} = 20 \text{ mg.kg}^{-1}$) vo vzorkách zemín odvalov pred štôľňami „Mária“ a „Anna“ - vo vrtoch HGM-5 ($53,3 \text{ mg.kg}^{-1}$) a HGM-6 ($32,7 \text{ mg.kg}^{-1}$) - situované v blízkosti najdôležitejších častí priestoru ťažobného a úpravárenského podniku

ZEMINY V PÁSME PREVZDUŠNENIA - ORTUŤ

OBSAHY VYBRANÝCH ANORGANICKÝCH ZNEČIŠŤUJÚCICH LÁTOK VO VZORKÁCH ZEMĽY

označenie vzorky	charakteristik a materiálu	ortuť (Hg)	nikel (Ni)	antimón (Sb)
ID		2,5	180	25
IT (priemysel)		20	500	80
S-1 (0,0-1,0 m)	H	< DL	486,05	< DL
S-2 (0,0-4,0 m)	H	< DL	97,87	< DL
S-3 (0,0-1,0 m)	H	0,71	54,77	< DL
S-4 (0,0-4,0 m)	H	< DL	62,55	< DL
S-5 (0,0-4,0 m)	H	< DL	58,18	< DL
S-7 (0,0-1,0 m)	H	< DL	344,72	87,12
S-8 (3,0-4,0 m)	H	0,42	18,40	78,67
S-9 (1,0-4,0 m)	H	1,37	200,72	< DL
S-10 (0,0-2,0 m)	D	< DL	65,08	< DL
S-11 (1,0-2,0 m)	A _(štôľňa)	< DL	57,16	63,54
S-12 (1,2-2,0 m)	A _(štôľňa)	0,42	1471,27	51,16
S-13 (1,5-2,0 m)	A _(štôľňa)	< DL	160,20	41,72
S-14 (1,0-2,0 m)	A _(štôľňa)	< DL	43,56	220,50
S-15 (1,0-1,5 m)	A _(štôľňa)	< DL	294,20	< DL
S-16 (1,6-2,0 m)	A	< DL	211,31	59,09
S-17 (1,0-2,0 m)	A _(štôľňa)	< DL	171,16	< DL
S-18 (1,0-2,0 m)	A _(štôľňa)	< DL	143,43	< DL
S-19 (0,5-1,0 m)	A	< DL	61,62	< DL
S-20 (0,8-1,7 m)	A	< DL	385,48	47,45
S-21 (0,0-2,0 m)	A	3,78	232,65	< DL
HGM-1 (0,8-0,9 m)	A	6,22	60,86	< DL
HGM-2 (0,6-0,7 m)	A	< DL	47,94	< DL
HGM-3 (0,9-1,0 m)	A	6,95	587,38	< DL
HGM-4 (0,8-0,9 m)	A	14,53	44,22	< DL
HGM-5 (0,5-0,6 m)	A	53,32	188,11	< DL
HGM-6 (1,2-1,3 m)	A	32,71	196,14	< DL
MP-1 (1,5-1,7 m)	H	ND	ND	< DL
MP-2 (0,8-1,2 m)	H	< DL	229,18	< DL
MP-3 (1,8-2,0 m)	H	12,52	91,35	< DL

označenie vzorky	charakteristika materiálu	ortuť (Hg)	nikel (Ni)	kadmium (Cd)
ID		2,5	180	10
IT (priemysel)		20	500	30
S-1 (1,0-4,0 m)	H	3,16	515,69	< DL
S-2 (0,0-4,0 m)	H	< DL	97,87	nd
S-3 (1,0-4,0 m)	H	< DL	87,12	< DL
S-4 (0,0-4,0 m)	H	< DL	62,55	nd
S-5 (0,0-4,0 m)	H	< DL	58,18	nd
S-6 (3,0-4,0 m)	H	< DL	195,07	nd
S-7 (2,7-3,6 m)	H	2,28	225,47	1,14
S-8 (3,0-4,0 m)	H	0,42	18,40	nd
S-9 (1,0-4,0 m)	H	1,37	200,72	nd
HGM-1 (2,3-2,5 m)	A	< DL	54,15	7,00
HGM-2 (2,7-2,8 m)	A	< DL	119,46	5,44
HGM-3 (5,8-5,9 m)	A	1,09	337,47	nd
HGM-4 (4,1-4,2 m)	A	< DL	150,26	4,02
HGM-5 (2,6-2,8 m)	A	< DL	185,53	8,77
HGM-6 (3,5-3,6 m)	A	8,00	132,87	9,52
MP-1 (5,4-5,5 m)	H	< DL	102,63	nd
MP-3 (8,3-9,0 m)	Z	0,58	801,00	13,50

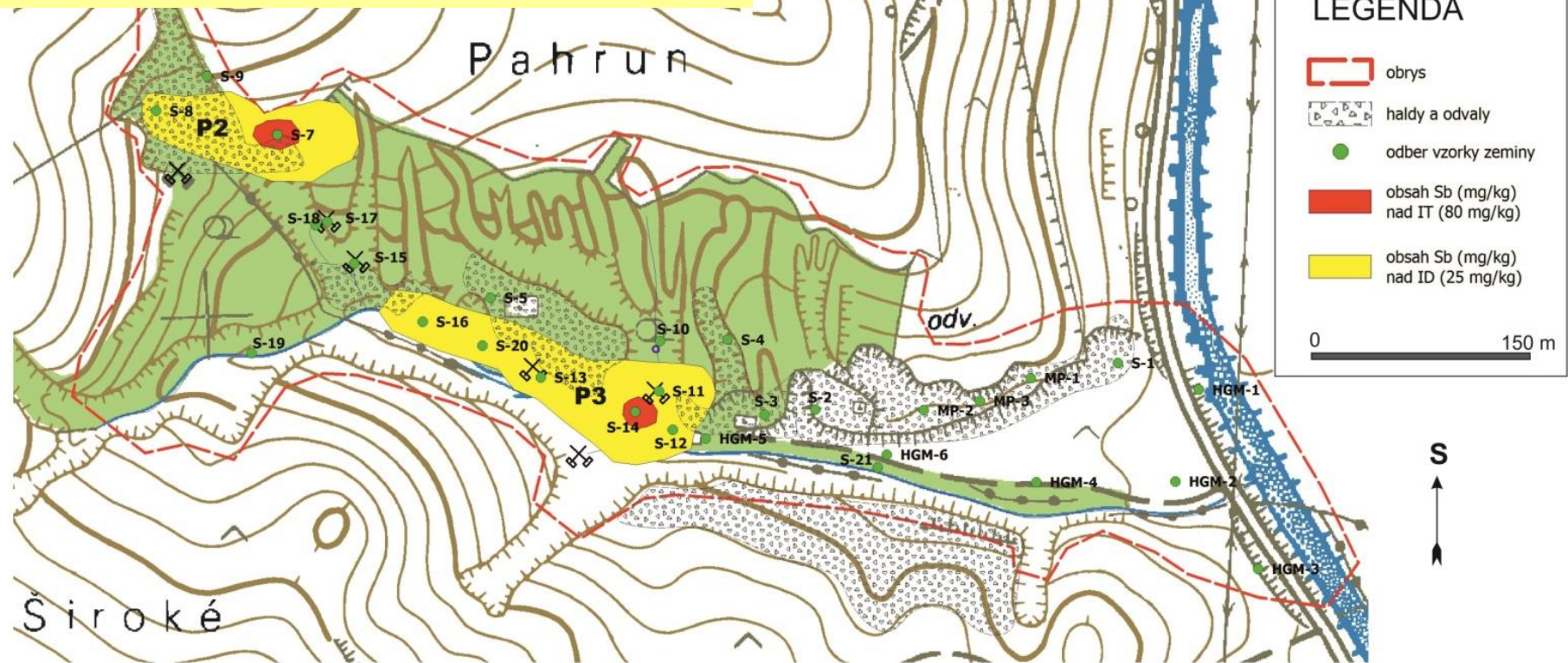
DISTRIBUCIA KONTAMINANTOV V ZLOZKACH ZIVOTNEHO PROSTREDIA

PÔDY A ZEMINY

Vysoké obsahy Ni (geogénny pôvod Ni) sú dané zvetrávaním substrátov zubereckého súvrstvia (s podielom ultrabázických hornín) - prekročenie $IT_{Ni} = 500 \text{ mg/kg}$, s maximom ($Ni_{max} = 1471 \text{ mg/kg}$).

Zvýšené obsahy Sb v pásme prevzdušnenia odrážajú zvetrávanie sekundárnej mineralizácie viazanej na samotné ložisko Hg - vo vzorkách zemín odvalov pred štôľňami Júlia, Mária, Odvodňovacia, Pelliot (nad eróznou ryhou celého dobývacieho priestoru).

ZEMINY V PÁSME PREVZDUŠNENIA - ANTIMÓN

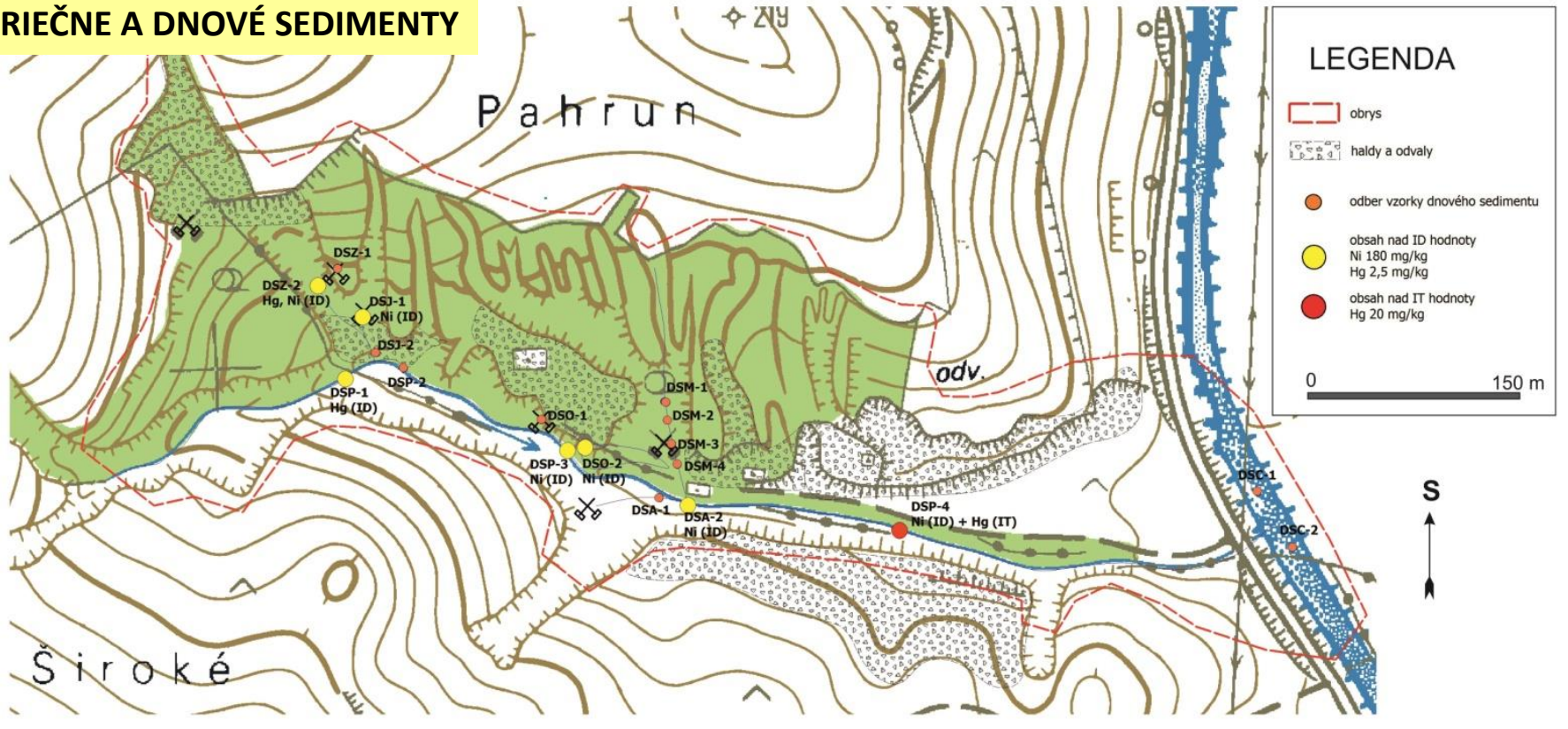

DISTRIBUCIA KONTAMINANTOV V ZLOZKACH ZIVOTNEHO PROSTREDIA

RIEČNE A DNOVÉ SEDIMENTY

Zvýšené obsahy v pevných fázach sedimentov boli stanovené iba pre Hg a Ni. Pri obsahoch Hg bola prekročená IT hodnota len 1x (DSP-4 = 25,41 mg/kg suš.), ako kontaminované možno považovať aj vzorky DSP-1 = 12,6 mg.kg⁻¹ suš., DSZ-2 = 6,29 mg.kg⁻¹ suš.

RIEČNE A DNOVÉ SEDIMENTY

ZÁVERY PRE LOKALITU EZ MERNÍK – ORTUŤOVÉ BANE

Na základe analýzy rizika vypracovanej v zmysle Smernice MŽP SR č. 1/2015-7 pre lokalitu EZ Merník môžeme preukázať nasledovné závery a odporúčania:

- na lokalite nie je prítomné environmentálne riziko znečistenia zemín v kontaktnej (biologickej) zóne, ani šírenia sa znečistenia zemín pre územie znečistené ukladaním ťažobných odpadov
- na lokalite nie je prítomné environmentálne riziko zo šírenia sa znečistenia podzemnou vodou
- znečistenie podzemnej vody ortuťou a antimónom na lokalite predstavujú bodové prekročenia limitov a nevytvárajú preto riziko pre povrchové vody (podzemné vody prestupujúce do povrchového recipientu),
- na lokalite nie je prítomné zdravotné riziko - nebola identifikovaná žiadna cieľová skupina príjemcov
- hlavným environmentálnym problémom na skúmanej lokalite sú výtoky z opustených banských štôlní, ktoré kontaminujú povrchové vody toku Potkania debra a zároveň okrové zrazeniny, ktoré sa z nich vyzrážajú a sú následne transportované vo forme suspenzie

Ďakujem za pozornosť...

Geologická úloha "Prieskum environmentálnej záťaže VT (018) / Merník – ortuťové bane (SK/EZ/VT/1024)" bola riešená ako súčasť úlohy "Prieskum environmentálnych záťaží na vybraných lokalitách SR - časť 16: Prieskum prioritných environmentálnych záťaží na vybraných lokalitách Košického a Prešovského kraja: Poproč – Petrova dolina, Smolník – ťažba pyritových rúd, Merník – ortuťové bane, ktorej objednávateľom je MŽP SR.

Zhotoviteľom geologických prác boli spoločnosti –

Centrum environmentálnych služieb, s.r.o. (Bratislava)

HES-COMGEO, spol. s r.o. (Banská Bystrica)

subdodávateľ spoločnosť ENVIRONCENTRUM, s.r.o. (Košice)

AUXT, A., KOTÚČ, J., BAČIK, M., LEŠŠO, J., ŠOTTNÍK, P., JURKOVIČ, L., PEŤKOVÁ, K., SEKULA, P. ml., KOMOŇ, J., POLČAN, I., SEKULA, P. st., 2015: Prieskum environmentálnej záťaže VT (018)/Merník – ortuťové bane (SK/EZ/VT/1024). Záverečná správa geologickej úlohy. MŽP SR, Bratislava, 80 s. + prílohy

Práca vznikla s podporou grantovej úlohy VEGA 1/0597/17 a Grantu UK/281/2017.